

УДК 342.723

К. О. Нечипорук
*аспірант кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ СТАТУСУ ЗАКОРДОННОГО УКРАЇНЦЯ

У контексті становлення України як правової і демократичної держави із сучасним розвитком правового статусу людини в Україні, розвитком громадянського суспільства, еволюцією правового статусу закордонних українців і міграційних процесів, важливе практичне та теоретичне значення має дослідження проблематики припинення статусу закордонного українця.

Дослідження проблематики припинення статусу закордонного українця має важливе практичне значення для подальшого вдосконалення законодавства України про закордонних українців, а також для вдосконалення правозастосовної практики в цій сфері. Внаслідок цього дослідження проблематики припинення статусу закордонного українця є важливим для розвитку конституційного права. Саме тому автор статті ставить за мету охарактеризувати припинення статусу закордонного українця. Завданнями даної статті є: проаналізувати підстави та охарактеризувати практику припинення статусу закордонного українця.

Проблематика припинення статусу закордонного українця є актуальною, а окремі її аспекти були предметом дослідження багатьох сучасних науковців, зокрема: М. Алмаші, Ю. Бисаги, Д. Белова, Г. Москаля, А. Попка.

За межами України нараховується від 8,2 млн. (за переписами зарубіжних держав) до 20 млн. (за різними оцінками) осіб українського походження. Перша хвиля української еміграції датується кінцем XIX – поч. XX ст., тобто періодом масової еміграції європейців за океан. Із Західної України, що перебувала у складі Австро-Угорщини, до Нового Світу виїхало до 10% населення. З українських територій, що входили до складу Російської імперії, переселенці прямували на Схід, їхня кількість в 1895–1913 рр. становила щонайменше 1,6 млн. осіб. Друга хвиля еміграції припадає на міжвоєнний період. Внаслідок поразки національно-визвольної революції 1917–1920 рр. економічна еміграція доповнилась політичною. У рамках СРСР у міграційних потоках, що спрямовувалися на освоєння віддалених територій, помітним сегментом стали недобровільні міграції. Так, не менше 1 млн. розкуркулених селян зазнали висилки в період колективізації. Друга світова війна та її наслідки викликали третю хвилю еміграції. У західному напрямку вона була майже винятково політичною. У східному –

складалася з кількох компонентів: вимушена евакуація та біженство воєнних часів; репресивні депортації противників радянської влади та «ненадійного» з її точки зору населення з анексованої СРСР Західної України (в 1939–1940 рр. було депортовано до 1 млн. осіб, за 1944–1952 рр. – понад 200 тис.); організоване спрямування робочої сили на освоєння цілих земель, природних ресурсів Сибіру і Далекого Сходу Росії. Четверта хвиля еміграції припадає на кінець XX ст. і має, передусім, соціально-економічний характер. Внаслідок четвертої хвилі старі діаспори значно поповнилися, сформувалися нові діаспори в країнах, де раніше українців практично не було, зокрема в Південній Європі [1, с. 17].

Україна, як і будь-яка інша держава, котра має багатомільйонну діаспору, зацікавлена в підтримці контактів зі своїми співвітчизниками, які перебувають за її межами і не є її громадянами. Це сприяє як зміцненню зв'язків закордонних українців зі своєю історичною батьківщиною, задоволенню їхніх національно-культурних, освітніх, мовних та інформаційних потреб, так і налагодженню дружніх відносин із країною перебування української діаспори, створенню і зміцненню в очах світової громадськості позитивного іміджу нашої держави. Крім того, внаслідок різних обставин, не останньою з яких є демографічна криза, більшість держав послідовно проводять політику натуралізації і повернення на історичну батьківщину своїх співвітчизників, які не є її громадянами [2].

Сучасні тенденції глобального розвитку суспільства сприяють прискоренню соціально-культурної інтеграції закордонних українців у країнах їх проживання. Представники другого і третього покоління закордонних українців втрачають свою етнічну та національну ідентичність і зв'язки з Україною, зменшується чисельність та знижується активність громадських організацій закордонних українців зазначених поколінь, звужується сфера використання української мови.

Водночас виклики сьогодення, які стоять перед Україною, зокрема зовнішня агресія проти України, сприяли консолідації громадських організацій закордонних українців та значній активізації їх громадської діяльності, спрямованої на захист історичної Батьківщини та відновлення територіальної цілісності України [3].

Чинним законодавством України, зокрема Конституцією України [4] та Законом України «Про закордонних українців» [5] від 4 березня 2004 року закріплено основи правового статусу закордонних українців.

Українська діаспора сприяє формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені, лобюванню національних інтересів України, поширенню української мови та культури. У даному контексті можна погодитися з думкою Т.М. Фурдик про те, що закордонне українство відіграє значну роль в утвердженні України в міжнародній спільноті [6, с. 134].

У даному контексті важливим є те, щоб Кабінет Міністрів України забезпечив належний рівень розвитку зв'язків із закордонними українцями та українською діаспорою, зокрема, шляхом реалізації Закону України «Про закордонних українців» у повному обсязі, а також координацію заходів, що здійснюються органами виконавчої влади в зазначеній сфері [7].

Підстави припинення статусу закордонного українця визначено у ст. 7 Закону України «Про закордонних українців», згідно з якою дія статусу закордонного українця припиняється:

1) у разі подання особою відповідної заяви з дня її реєстрації у Національній комісії з питань закордонних українців (далі – Національна комісія);

2) у разі набуття закордонним українцем громадянства України;

3) якщо цього статусу було набуто внаслідок подання завідомо неправдивих даних або підроблених документів;

4) якщо протягом шести місяців з дня зміни імені, прізвища, громадянства або місця проживання особа не повідомила про це Міністерство закордонних справ України (далі – МЗС) або дипломатичну установу України за кордоном;

5) якщо особа вчинила дії, які суперечать інтересам національної безпеки України.

Особа, статус закордонного українця стосовно якої було припинено внаслідок дій, вчинених особою, які суперечать інтересам національної безпеки України, або якщо цього статусу було набуто внаслідок подання завідомо неправдивих даних або підроблених документів, не має права на поновлення цього статусу.

Рішення про припинення статусу закордонного українця приймається Національною комісією на підставах, визначених статтею 7 Закону України «Про закордонних українців», і доводиться до відома відповідної особи із зазначенням причини. Рішення про припинення статусу закордонного українця може бути оскаржено у Національній комісії.

У разі припинення статусу закордонного українця посвідчення вважається недійсним і підлягає

поверненню МЗС або представництву МЗС на території України, за кордоном – закордонній дипломатичній установі України, які надсилають посвідчення МЗС. МЗС протягом тижня з дня прийняття Національною комісією рішення про припинення статусу закордонного українця інформує про нього МОН, ДМС та Адміністрацію Держприкордонслужби.

Знищення недійсних посвідчень здійснюється в МЗС, про що складаються відповідні акти, які зберігаються у відповідному структурному підрозділі МЗС [8].

У контексті даного дослідження важливо також охарактеризувати практику припинення статусу закордонного українця. На практиці таких випадків припинення статусу закордонного українця небагато. Часто причиною цього є підстава щодо набуття закордонним українцем громадянства України, і це є своєрідним успіхом міграційної політики України щодо повернення українців на історичну Батьківщину. Питання набуття громадянства України закордонними українцями регламентуються на основі Закону України «Про громадянство України» [9] від 18 січня 2001 року.

Однак на практиці є й інші випадки припинення статусу закордонного українця. Так, 9 грудня 2016 року в м. Києві відбулось 32-ге засідання Національної комісії з питань закордонних українців. За результатами зазначеного засідання було прийнято рішення щодо припинення статусу закордонного українця громадянці Азербайджану українського походження Н.П. Яндаровій у зв'язку з її антиукраїнською позицією [10]. Відповідно до абзацу 2 пункту 6 Порядку оформлення і видачі посвідчення закордонного українця, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2004 р. № 1531, посвідчення закордонного українця на ім'я Н.П. Яндарової вважається недійсним [11].

Отже, сучасні тенденції розбудови України як демократичної та правової держави, потреба збереження єдності української спільноти в сучасних умовах глобалізації та міграційних процесів, потреба розвитку і поширення української культури та мови у світовому масштабі зумовили розробку правового статусу закордонних українців, важливим елементом якого є порядок припинення статусу закордонного українця. На нашу думку, забезпечення належного правового статусу закордонних українців має важливе значення для ефективного функціонування системи прав людини в Україні. Доцільним є підвищення поширення інформації в електронному вигляді щодо прийняття рішень з питань припинення статусу закордонного українця.

Існують перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку, зокрема щодо: покращення співпраці органів публічної влади

України та неурядових організацій закордонних українців; розвитку законодавства України з питань закордонних українців; перспектив розвитку електронного врядування для закордонних українців за законодавством України.

Отже, в даній статті охарактеризовано проблематику порядку припинення статусу закордонного українця.

Література

1. Міграція в Україні: факти і цифри 2016 / упоряд. О.Малиновська. – К. : Представництво МОМ в Україні, 2016. – 32 с.

2. Попок А.А. Проблеми унормування правового статусу закордонного українця / А.А. Попок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://academy.gov.ua/ej/ej1/txts/POPOK.htm>

3. Концепція Державної програми співпраці із закордонними українцями на 2017-2020 роки: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 червня 2017 р. № 428-р // Офіційний вісник України. – 2017. – № 54. – Ст. 1634.

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. т. 131.

5. Про закордонних українців : Закон України від 4 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – Ст. 343.

6. Фурдик Т.М. Правовий статус закордонних українців: теоретичні аспекти / Т.М. Фурдик // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Випуск 5. – Том 1. – С. 131–135.

7. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Актуальні питання зовнішньої політики України» 7 грудня 2016 року : Схвалено Постановою Верховної Ради України від 24 травня 2017 року № 2069-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2069-19>

8. Порядок оформлення і видачі посвідчення закордонного українця затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2004 р. № 1531 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 46. – Ст. 3020.

9. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

10. Яндаровій Н.П. Щодо припинення статусу закордонного українця / Н.П. Яндаровій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/53552-shhodo-pripinennya-statusu-zakordonnogo-ukrajincya-npjandarovij>

11. Яндаровій Н.П. Щодо припинення статусу закордонного українця / Н.П. Яндаровій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://narodnarada.info/news/schodo-pripinennya-statusu-zakordonnogo-news-44573.html>

Анотація

Нечипорук К. О. Порядок припинення статусу закордонного українця. – Стаття.

Статтю присвячено проблематиці порядку припинення статусу закордонного українця. Проаналізовано підстави припинення статусу закордонного українця, охарактеризовано практику припинення цього статусу.

Ключові слова: права людини, закордонні українці, правовий статус закордонних українців, припинення статусу закордонного українця, посвідчення закордонного українця.

Аннотация

Нечипорук К. А. Порядок прекращения статуса закордонного украинца. – Статья.

Статья посвящена проблематике порядка прекращения статуса закордонного украинца. Проанализированы основания прекращения статуса закордонного украинца, охарактеризована практика прекращения данного статуса.

Ключевые слова: права человека, зарубежные украинцы, правовой статус зарубежных украинцев, прекращение статуса закордонного украинца, удостоверение закордонного украинца.

Summary

Nechyporuk K. O. The procedure of terminating the status of a Foreign Ukrainian. – Article.

The article is devoted to the problems of the procedure of termination of the status of a Foreign Ukrainian. The reasons for terminating of the status of a Foreign Ukrainian are analysed. The practice of terminating of the status of a Foreign Ukrainian is characterised.

Key words: human rights, Foreign Ukrainians, legal status of Foreign Ukrainians, termination of the status of a Foreign Ukrainian, certificate of a Foreign Ukrainian.